

N:o 61.

Af herr **Enhörning**, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

I proposition n:o 10 har Kungl. Maj:t förelagt Riksdagen förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. Den föreslagna lagen, som enligt hvad af chefen för justitiedepartementet anförts, är tänkt såsom en öfverbyggnad på den för riket i allmänhet gällande arrendelagstiftning, innefattar således de afvikelser från sistberörda lagstiftning, hvartill särskilda förhållanden inom Norrland och Dalarne ansetts gifva anledning. Utan att vilja inlåta mig på en detaljerad granskning af frågan, huruvida alla de föreslagna särskilda rättsreglerna verkligen äro betingade af säregna förhållanden inom nysnämnda landsdelar, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på några särskilda bestämmelser, som efter mitt förmenande hellre bort affattas i enlighet med den lydelse motsvarande bestämmelser erhållit i det af Riksdagen nyligen antagna förslaget till lag om nyttjanderätt till fast egendom.

Enligt 9 § i förslaget (prop. n:o 10) skulle arrendator äga att till botande af brandskada, som endast föranleder mindre reparation, af jordägaren undfå den brandskadeersättning, som jordägaren uppburit. I förslaget till lag om nyttjanderätt till fast egendom (prop. n:o 9) är motsvarande stadgande så affattadt, att arrendatorn skall njuta skäligen godtgörelse af jordägaren för kostnaden. Denna affattning synes från flera synpunkter vara att föredraga. Särskildt må framhållas, att då enligt bestämmelserna i § 21 andra stycket i prop. n:o 10 arrendatorn skulle vara berättigad att å fastighetens mark taga erforderligt virke till reparationer, följden skulle blifva, att arrendatorn gjorde en obehörig vinst på

eldsvådan, om jordägaren brandförsäkrat för fulla värdet och sålunda den genom branden vållade skadan fullständigt betäckts af brandskadeersättningen.

Enligt 15 § i förslaget (prop. n:o 10) skulle af- och tillträdessyn förrättas af tre synemän, af hvilka jordägaren och arrendatorn utse hvar sin och de sålunda utsedde eller, i brist på åsämjande dem emellan, Konungens befallningshafvande, domaren eller utmätningssmannen utse den tredje. — Enligt motsvarande stadgande i prop. n:o 9, sådant det antagits af Riksdagen, skall af- och tillträdessyn förrättas af minst två ojäfvice män af nämnden eller bland ledamöterna i ägodelningsrätten eller de för landtmäteriförrättningar utsedde gode män eller ock bland dem, som förut innehaft sådan befattning och äro därtill valbare. Kunna jordägaren och arrendatorn ej enas om valet, skall, på begäran af endera, domaren eller, där fastigheten är belägen å stadsområde, rättens ordförande nämna synemännen.

En annan skillnad mellan de bägge förslagen uti denna punkt är, att enligt den allmänna arrendelagen synemännen, liksom enligt nu gällande lag, endast hafva att konstatera fastighetens skick och uppskatta värdet af brister och förbättringar, hvaremot enligt den norrländska arrendelagen synemännen skulle ingå i bedömande af frågan, hvilken ersättningsskyldighet däraf skulle följa för den ena eller andra parten och ålägga vederbörande part att utgifva sådan ersättning.

De grunder, som förmått norrländskkommittén, från hvars förslag ifrågavarande stadganden i prop. n:o 10 äro hämtade, att i denna punkt tillstyrka särbestämmelser, angifvas i kommitténs betänkande på följande sätt:

»Då det gäller att bringa någon ordning i dessa skiftande förhållanden och trygga arrendatorn emot ensidigt verkställda uppskattningar, synas två utvägar stå öppna. Man kan nämligen antingen förklara, att synemännen skola utses inom vissa grupper af kompetenta personer, hvilka grupper man sökt på sådant sätt bestämman, att verklig opartiskhet hos synemännen kan påräknas, eller också kan man, utan att låta behörigheten att vara syneman inskränkas af annat än föreliggande verkliga jäf, söka vinna en på betryggande sätt tillsatt synenämnd genom att låta denna utses i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som finnes föreskrifvet angående vanlig skiljenämnd. Mot det sistnämnda sättet kan visserligen anmärkas, att erfarenheten ofta ådagalagt, det de båda skiljemän, som utses af parterna själfva, mera betrakta sig såsom ombud för de parter, af hvilka de utsetts, än såsom opartiska domare, och att det sålunda oftast är den tredje synemannen, hvilkens mening blir den afgörande. Men kommittén

anser likväl, att man på detta sätt kan erhålla en mera opartisk pröfning af föreliggande frågor än genom användning af det förra systemet. Ty sådan ställningen för närvarande är i Norrland med dess lifliga motsättning mellan jordbruks- och skogsintresset, torde det vara svårt att så bestämma kvalifikationerna för de till synemän valbare, att icke den part, som tillerkännes rätten att utvälja synemännen, därvid kan bland dem, som förklarats kompetente, finna personer, hvilka med sina sympatier ställa sig afgjordt på hans egen sida.»

Hvad angår olikheten i synens karaktär, har i norrlandskommitténs betänkande intet annat skäl anförts, än att man efter kommitténs mening »skulle utan olägenhet kunna tillerkänna en syn enligt denna lag en något mera vidtgående betydelse än för närvarande är förhållandet». Det torde emellertid hvarken vara lämpligt eller tillrådligt att bortse från de skäl, som förmått lagberedningen att icke härutinnan göra ändring i hittills gällande lag, och man lär näppeligen kunna påstå, att några för de norrländska landskapen säregna förhållanden här betinga en olikhet. I öfrigt torde de skäl, som norrlandskommittén anført mot tillämpning af det vanliga skiljemannaförfarandet och hvilka äfven lagberedningen beaktat, alltjämt hafva sin obestriddiga betydelse, hvaremot de skäl, som anförts mot det andra systemet, hafva förlorat sin giltighet, då det ju enligt det af Riksdagen antagna förslaget icke är öfverlämnadt åt någondera parten att utse synemännen vid bristande enighet, utan åt domaren. Alltså torde anledning saknas att i fråga om synens karaktär och synemännen stadga andra bestämmelser angående norrländska förhållanden än för riket i allmänhet.

I 21 § af förslaget (prop. n:o 10) stadgas rätt för arrendatorn att å den arrenderade jorden verkställa nyodling. Härifrån undantages allenast »mark, därå finnes ståndskog». Detta undantag har införts i förslaget efter det detsamma genomgått högsta domstolens granskning och föranledts af en inom högsta domstolen gjord anmärkning. Det vill dock synas, som om berörda anmärkning icke blifvit fullständigt undanröjd genom den gjorda ändringen i förslaget. Högsta domstolens ledamöter anmärkte nämligen, att arrendatorn borde fränkännas rätt att utan jordägarens samtycke odla »skogbärande mark». Uttrycket »mark», därå finnes ståndskog, torde emellertid efter vanligt språkbruk icke omfatta t. ex. skogsmark, hvarå unga skogskulturer finnas, och det skulle väl vara orimligt, om lagen tillerkände arrendatorn rätt att företaga odling på sådan mark. Undantaget torde därför böra erhålla större omfattning, och ändamålet lär bäst vinnas, om man i stället för »mark därå ståndskog finnes» säger »skogbärande mark».

I samma § 21 stadgas rätt för arrendator att taga virke till, bland annat, hägnader och redskap. För att förekomma, att arrendatorn missbrukar denna rätt, torde det vara lämpligt att framför orden »hägnader och redskap» infoga ordet »nödiga».

Förslaget 22 § innehåller bestämmelser om rätt för arrendator att beta sina kreatur ej blott å den arrenderade jorden, utan jämväl å öfrig skog och utmark, som hör till fastigheten. Härifrån må af jordägaren undantagas allenast »mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång».

Denna bestämmelse är förtjänt af synnerlig uppmärksamhet. Det torde därför icke för någon, som hyser intresse för våra skogars vård, vara obekant, att det sedan mer än femtio år tillbaka varit ett önskemål, att de mulbetesrättigheter, som på skilda tider uppkommit i form af servituter, särdeles i de norra landskapen, kunde blifva aflösta, emedan de befunnits vara till stort men för skogens föryngring. Redan 1855 års skogskommitté framhöll, huru hinderliga dylika servituter vore för skogens rätta vård och behandling, samt föreslog, att ägare af skog, som vore besvärad af dylikt servitut, skulle tillerkännas rätt att befria sig därför mot vederlag åt den servitutberättigade. Sedermera upptogs frågan vid riksdagen 1862—63 genom enskild motion, som föranledde en framställning från Riksdagen om sådan ändring i skiftesstadgan, att, där hemman eller lägenhet hade rätt till skogsfångst, mulbete, torftäkt eller dylikt å annans skog, och skogens ägare ville sådan last från sig lösa, denne skulle äga vitsord att äska utbrytning däraf efter de i skiftesstadgan lagda grunder utan sammanhang med laga skifte och utan hinder däraf, att sådant skifte å hans ägor förut blifvit fastställt. Då denna framställning icke ledde till ändringar i lagstiftningen, upptogs ämnet ånyo af 1868 års kommitté för ordnande af skogsväsendet i de norrländska provinserna, och denna kommitté uttalade, i likhet med den föregående, såsom sin mening, att mulbetesrättigheterna borde afskaffas. Slutligen har den senaste skogskommittén uti sitt den 9 september 1899 afgifna utlåtande framhållit, att ej mindre s. k. skogskulturer än äfven skogens naturliga föryngring lider stort men af mulbetesrättigheter samt att det är en af skogshushållningens viktigaste uppgifter att söka regelbinda och begränsa de redan gällande servituterna samt bereda skogsägarna möjlighet att söka aflösa desamma. Sistnämnda kommitté afgaf också förslag till sådana ändringar i skiftesstadgan, att skogsservitut, bestående af rätt till mulbete, skulle kunna aflösas utan sammanhang med laga skifte, och detta förslag har, efter att hafva undergått omarbetning inom justitiedepartementet, för ett par år

sedan hänvisats till granskning af högsta domstolen och är nu, sedan högsta domstolens utlåtande afgifvits, beroende på Kungl. Maj:ts åtgärd.

Det förefaller, som om hela den utredning, hvarom jag nu i korthet erinrat, fallit i glömska. Ty hvad som i den ifrågavarande §:en föreslås, är till sin art och betydelse ungefär detsamma som inrättande af en otalig mängd nya mulbetesservituter, och det ligger i öppen dag, att en lagbestämmelse af detta innehåll skulle vara ett svårt slag för förhoppningarna att kunna genomföra en mera rationell skogsvård. Väl är det sant, att i närvarande stund stadgandet på många och kanske de flesta orter i de norrländska landskapen icke skulle medföra synnerlig skada, emedan sedan gammalt bydelägarne låta sina kreatur beta gemensamt å byns skogsmark, äfven om den är laga skiftad. Men det kan i hvarje fall ej vara riktigt att nu, då intresset för skogsvård begynner vakna i Norrland och man därför har anledning att hoppas, att nyssnämnda fördärflika betessystem kan utrotas, lagstiftningen skall lägga direkta hinder i vägen för detta önskemåls uppnående. I all synnerhet som denna betesrätt ingalunda är nödvändig för jordbrukets bestånd och blomstring. Jag hänvisar härom till en uppsats med titel »Hufvudmomenten i den norrländska skogsvården» i Skogsvårdsföreningens tidskrift för år 1906.

Hvad jag nu anfört torde innefatta tillräckligt vägande skäl för att ifrågavarande bestämmelse helt och hållet uteslutes ur förslaget och det sålunda lämnas åt jordägarens och arrendatorns fria aftalsrätt att bestämma betesrättens utsträckning. Klart är ju, att på de orter, och så länge den gemensamma betesrätten praktiseras, jordägaren ej har den ringaste anledning att motsätta sig, att arrendatorn får njuta samma betesrätt, som byns hemmansägare i öfrigt begagna, och att härom ingen lagbestämmelse erfordras. Men i den mån förhållandena ändra sig, bör efter min åsikt skogsvårdens intresse i denna punkt blifva segrande.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag härmed hemställa,

att Riksdagen ville för sin del besluta,
dels att följande §§ i förslaget till lag innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne måtte erhålla följande lydelse:

9 §.

Arrendatorn åligger att väl häfda jorden, afhjälpa sådana under arrendetiden å de nödiga byggnaderna uppkomna brister, som endast för-

anleda mindre reparationer, samt vårda och underhålla de i 8 § tredje stycket omförmälda ägor och inrättningar, så att icke något under arrendetiden försämras, äge dock *vid brandskada, som utan arrendatorns vållande timat å byggnad, af jordägaren undfå skälig godtgörelse för skadans botande.* Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, ersätte han jordägaren efter ty i 13 § stadgas.

15 §.

Syn, som i denna lag afses, skall förrättas af *minst två ojäfvige män af nämnden eller bland ledamöterna i ägodelningsrätten eller de för landtmäteriförrättningar utsedde gode män i det tingslag, där fastigheten ligger, men om den hör till stad, där rådstufvurätt finnes, i angränsande tingslag eller ock bland dem, som förut innehaft sådan befattning och äro därtill valbara. Kunna jordägaren och arrendatorn ej enas om valet, nämne, på begäran af endera, domaren i orten eller, där fastigheten är belägen å stads område, rådstufvurättens ordförande synemän som nyss sagts.*

Den, hvilken såsom syneman deltagit i syn, därvid föreläggande meddelats om utförande af byggnads- eller reparationsarbete, skall anses vald till syneman jämväl vid sådan särskild syn, som skall äga rum för att utröna, huru arbetet utförts.

Mot synemän gälle de jäf, som enligt rättegångsbalken gälla mot domare; dock må ej syneman jäfvas, där parterna varit ense om valet, såframt ej jäfvet uppkommit eller blifvit veterligt först efter valet.

16 §.

När syn skall hållas, utsätte *synemannen* dag för förrättningen å tid, då marken därför är tjänlig, och underrätte *jordägaren och arrendatorn* om dagen. Uteblifver *någondera*, må synen icke hållas, där icke den uteblifne bevisligen underrättats om dagen för förrättningen.

Menar part, att syneman är jäfvig, anmäle det vid synen och gifve synemännen däröfver beslut. Ej må af part, som varit vid synen tillstades, fråga om jäf senare väckas, där ej jäfvet blifvit veterligt först efter synen, *ej heller må i något fall jäf göras gällande annorledes än i sammanhang med klander af förrättningen; skolande beträffande rättighet för part att i rättegången göra gällande jäf mot syneman hvad i fråga om domarejäf är i allmänhet stadgadt i rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning. Hvad nu stadgats skall ock gälla, där part menar, att syneman, som förut suttit i nämnd eller ägodelningsrätt eller varit god man vid landtmäteriförrättningar icke vidare är valbar till den befattning.*

Öfver allt hvad vid synen förekommit skall upprättas skriftlig handling, som af synemännen undertecknas.

18 §.

Är jordägaren eller arrendatorn missnöjd med syn, som i denna lag sägs, äge efter stämning klandra densamma vid domstol; instämme dock sin talan inom nittio dagar från det synehandlingen delgafs honom, eller vare synen gällande. Om hvad missnöjd part sålunda har att iakttaga skall i synehandlingen lämnas tydlig hänvisning.

21 §.

Arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling, dock ej utan jordägarens tillstånd å *skogbärande mark*. Utan jordägarens tillstånd må arrendatorn ej å fastighetens ägor svedja eller verkställa bränning af jord.

Arrendatorn vare berättigad att å lämpligt ställe å den arrenderade jorden eller, om denna utgör allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, å annan mark, som tillhör fastigheten, efter anvisning taga erforderligt virke till vedbrand och till de arrendatorn åliggande reparationer äfvensom till *nödiga* hägnader, hässjor och täckdikning samt *nödiga* redskap. Har genom jordägarens åtgöranden skogstillgången å fastigheten under arrendetiden så medtagits, att arrendatorn ej däraf kan erhålla till fullo virkesbehof, vare jordägaren pliktig att på annat för arrendatorn lägligt sätt tillhandahålla denne det felande.

Utöfver hvad ofvan är stadgadt må arrendatorn ej i annan mån än arrendeaftalet bestämmer nyttja fastighetens skog; äge ej heller afhända fastigheten torf eller annat, som icke är att hänföra till dess årliga afkastning,

dels ock att 22 § i samma förslag måtte ur förslaget uteslutas samt att däraf föranledd ändring i följande §§:s numrering måtte vidtagas.

Stockholm den 9 april 1907.

E. A. Enhörning.
